

AZERBAYCAN VE ANADOLU KINA GECESİ

The Henna Night of Azerbaijan and Anatolia

Meleyke MEMMEDOVA *

Öz: Azerbaycan ve Anadolu yöresi Türkleri çok zengin bir kültüre sahiptir. Bu iki yöre halkının önem verdiği örf ve adetleri içinde geleneksel değerlerinden biri olan kına gecesi ve kına gecesi oyunları da bu kültürün bir parçasıdır.

Bu makale, Azerbaycan ve Anadolu'da oynanan kına gecesi oyunlarının benzeyen ve benzemeyen yönlerini tesbit etmeyi amaçlamaktadır. Bunun için de makalede Azerbaycan ve Anadolu'da yapılan kına gecesi anlatılmış ve bu gecenin yapılışındaki benzer ve farklı yönler gösterilmiştir. Aynı zamanda kına gecesi yapılan "Mani atışması", "Hakuşka", "Kılık değiştirme" gibi oyunlar karşılaştırılarak onlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar saptanarak ortaya konulmuştur.

Mizah, taklid, şarkı, dans, kelime yeteneği ve kelime oyunlarına esaslanan, halk tefekkürünün baharışılmaz ve değerli örnekleri olan Azerbaycan ve Anadolu Türk halk oyun ve temaşalarının eğlendirici yönü ile beraber öğreticilik yön de önemlidir. Ayrıca bu uygulamalar arasındaki benzerlik ve paralellik, Azerbaycan ve Anadolu Türklüğü arasındaki kültürel ortaklığın bir işareti olarak da değer kazanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kına gecesi, oyun, mani atışması, hakuşka, kılık değiştirme.

Abstract: The Turks of Azerbaijan and Anatolia region possess very rich culture. Given the importance of these two locals in customs and traditional values is one of the henna night and the henna night plays are a part of this culture.

This article, a comparative research is done about the henna night plays both their similarities and differences, played both in Azerbaijan and Anatolia. For this purpose, in the article it is explained about the henna night which held in Azerbaijan and Anatolia and it is indicated the similar and different aspects of organization of this night. In addition, some plays as "Mani quarrelling", "Hakushka", "The Disguise" are compared and it is shown the similarities and differences between this plays which played in the henna night.

Makale Gönderim:
09.04.2017
Kabul Tarihi:
10.05.2017

* Doç. Dr. AMEA Folklor Enstitüsü, mmeleyke@gmail.com

Azerbaijan and Anatolia Turkish folk play and spectacles assume importance with its the entertaining and training towards which are irreplaceable and valuable examples of the people thinking and courage of humour, imitation, song, dance, word and word play. Moreover, the similarities and parallelism between these applications get more valuable as a sign of the cultural partnership between Azerbaijan and Anatolia Turks.

Keywords: *The Henna night, play, “the mani quarrelling”, “the hakushka”, “the disguise”.*

Azerbaycan ve Anadolu'nun her bölgesinde, özellikle de Doğu Anadolu'da yapılan kına gecesi ve o gecede oynanan oyunlar, yapılan eğlenceler birbirine çok benzemektedir. Her iki yörede genellikle kına kız evinde yapılan düğünün ilk günü veya düğünden bir gün önce yapılır. Tekirdağ'da kına gecesi düğünün ilk günü, yani cuma günü, Doğu Anadolu'nun Ovabağ köyünde ve Hal köyde perşembe günü, Kırmançca konuşan Ömerhanlı köyünde Perşembe'yi Cyma'ya bağlayan gece yapılır (Artun 1978: 219-220; Kalafat 1998: 126). Nahçıvan yöresinde ise düğün genellikle hafta sonu Cumartesi ve Pazar yapıldığı için kına gecesi de Cumartesi yapılır. Kına genellikle gelin adayına akşam vakti, özellikle de köy yerlerinde gece vakti yakıldığı için o gece kına gecesi ismini almıştır. Hem Azerbaycan, hem de Anadolu yöresinde kına gecesinden önce hazırlıklar yapılır ve oğlan tarafından kadınlar ve kızlar toplanarak akşam veya gece vakti kız evine kına yakmağa giderler. Kız ve erkek evinden en yakın akrabalar, komşular o gece bir araya gelip çeşitli eğlenceler yapar, maniler söyleyip eğlenirler. Özellikle Nahçıvan yöresinde kına gecesine çok önem verilir ve bu geceye has bazı eğlencelerde erkeklerin de katıldığı bilinmektedir. Nahçıvan'da yapılan kına gecesi diğer yörelerden bazı yönleriyle farklılık oluşturur. Özellikle Nahçıvan'ın köylerinde kına yapılacak gece kız evi mahsustan bekletilerek gecenin bir yarısı, hatta bazen sabaha karşı erkeklerle beraber muzik eşliğinde çala oynaya, yüksek sesle hakuşkalar (mani) söyleye söyleye kız evine varılır ve eğlence orada devam eder. Azerbaycan'ın çeşitli yörelerinde, köylerde kına gecesi genellikle evde, Bakü'de ise son dönemlerde kına gecesinin restoranlarda yapılması yaygınlaşmıştır. Anadolu'da ise kına gecesi için mevsim yaz ise dışarıda, kış ise evde toplanılır (Artun 1978: 220). O gece gelin süslenip evin ortasında oturtulur. Kız ve kadınlar Nahçıvan'da hakuşkalar, Şerur'da hakuşka ve gülmeyler, Anadolu'da ise mani ve türküler söylerler, gelinin el ve ayaklarına kına yakılır, aynı zamanda geceye katılan herkes kına yakabilir. Özellikle Nahçıvan yöresinde kına gecesi sabaha kadar uyumadan gülerken, eğlenerek düğün hazırlıkları yapılır. Bir yandan düğünde pişecek pilav için düyü ayıklanır, dolmalar sarılır, bir taraftan da fıkralar anlatılır. Bu sırada yorgunluktan dayanamayıp uyuyanları yorgan döseğe diker, kızların saçlarını birbirine örer, yüzlerini boyayarak komik duruma düşürürler. Sabah olunca yerlerinden kalkmak için uğraşan kızlar herkesin gülüp eğlenmesine sebep olur.

Kına gecesinde yapılan en eğlenceli oyunlardan biri mani söylemedir. Azerbaycan'ın özellikle Nahçıvan yöresine ait bu tür mani atışması "**hakuşka**", İrevan Çukuru'nda ise "**hahışta**", Anadolu'da ise "**mani söyleme**" olarak bilinir. Hakuşka gelin olacak kız için organize edilmiş kına gecesinde söylenen ve gerçekleştirilen kız gelin oyunudur. Özellikle Nahçıvan ve İrevan Çukurunda yaygın olan bu oyun daha çok halay oyununu hatırlamaktadır. İrevan Çukurunda bayramda ve düğün törenlerinde yapılan bu oyunda 8-12 oyuncu iki takıma ayrılarak sırayla karşı karşıya dayanıp el ele verirler. Sonra sırayla "hahışta" kelimesi ile biten bir mani söylerler, diğerleri ise her mısradan sonra hahışta kelimesini tekrar eder, el çırpa çırpa bir ayak üste zıplar ve dans ederler (İrevan Çukuru Folkloru 2004: 394). Nahçıvan yöresinde ise İrevan Çukuru'ndan farklı olarak Hakuşka oyunu yalnız kına gecesi oynanılır. Bu zaman kına gecesinde bulunan

herkes oyuna katılabilir. Hakuşka oyunu genelde atışma biçiminde gerçekleştirilir. Çoğu vakit de iki kişi hakuşka söyleyerek atışır, oradaki katılımcılar da koro halinde her mısradan sonra hakuşka kelimesini tekrar ederler. Atışma zamanı sonuna kadar kim hakuşka söyleyebilse, o, oyunu kazanmış olur ve herkes onu alkışlar.

Nahçıvan yöresine ait hakuşka örnekleri:

Stol üste vaz nedi, hakuşka,	Yaşillar, ay yaşillar, hakuşka,
Vaz nedi, kağız nedi, hakuşka.	Divardan boylaşırlar, hakuşka.
Oğlan meni sevirsense, hakuşka,	Nahçıvanın kızları, hakuşka,
Yanındaki kız nedi, hakuşka.	Er üste savaşırlar, hakuşka.

Kostyumunun destine, hakuşka,	Oğlan adın Elidir, hakuşka,
Etir sevim üstüne, hakuşka.	Kolları düymelidir, hakuşka.
Neyleyim arvadın var, hakuşka,	Özün yahşı oğlansan, hakuşka,
Meni de al üstüne, hakuşka.	Bacıların ölmelidir, hakuşka (KK;

Şahsi arşif).

Nahçıvan yöresi hakuşkaları içinde özellikle kaynana ile ilgili olanlar daha çok dikkatçekicidir. Kaynana ile ilgili kötü laflar söylense bile bu bir kına gecesi oyunu olduğu için kaynanaları sinirlendirmez, aksine herkes gülüp eğlenir. Bu tür kaynana ile ilgili hakuşkalara aşağıdakileri örnek verebiliriz:

Araba gelir, berk gelir, hakuşka,	Yumurtanı soymuşam, hakuşka,
İçi dolu gend gelir, hakuşka.	Stol üste koymuşam, hakuşka.
Men şirin çay içende, hakuşka,	Kaynanamın adını, hakuşka,
Kaynanama derd gelir, hakuşka.	Kuyruklu siçan koymuşam, hakuşka.
Kaynanam gelir mescidden, hakuşka,	
Tumanı ala çitden, hakuşka.	
Kaynanamı seçmirem, hakuşka,	
Kapıdaki ala itden, hakuşka (KK).	

İrevan Çukuru`da hahişta diye bilinen hakuşkalardan örnekler:

İrevanın yolunda, hahişta, Hahişta benim olsun, hahişta,
Gül açaydı kolunda, hahişta. Koftam-tumanım olsun, hahişta.
Kızıl sahat olaydım, hahişta, Geyim gedim Tiflise, hahişta,
Men yarımın kolunda, hahişta. Tiflisme toyum olsun, hahişta.

Alma atdım nar geldi, hahişta! Dağları gezdim geldim, hahişta!
Ketan köyneh dar geldi, hahişta! Daşdara dözdüm geldim, hahişta!
Kapıya kölge düşdü, hahişta! Yarı vefasız gördüm, hahişta!
Ele bildim yar geldi, hahişta! Elimi üzdüm geldim, hahişta!

(İrevan Çuhuru Folkloru 2004: 394, 399)

Nahçıvan ve İrevan yöresinde yapılan mani söyleme oyununun benzeri Anadolu'da da yapılmaktadır. Köy kızları biraraya toplanır ve birlikte mani söylerler. Genelde dört beş kız mani atışması yaparlar:

Birinci kız:	Gelinin ahreti:	İkinci kız:
Mani maniye açar,	Ahretimin boynunda	Ak hindi beyaz hindi
Mani bilmeyen kaçır,	İki beşi bir yerde	Hindi kümese girdi
Gelin kızlar söyleyelim	Gel ahretim gidelim	Oğlu olan düşünsün
Hangimiz üste çıkar.	Baylarımız bir yerde.	Kızlar beş bine bindi

Kızlar beraber söyler:

Edana dayanmam yarım sevdana
Hayriyem bu ayrılık zor geldi bana.

I. KIZ

Temelin altı kaya
Basmaya basmaya
Ahretimden vazgeçmem
Götürseler asmaya

II. KIZ

Kara kara böcekler
Duvarı delecekler
İstemediğim yere
Zorla verecekler

Kızlar beraber söyler:

Edana dayanamam yarim sevdana

Hayriyem bu ayrılık zor geldi bana (Artun 1983: 13-15).

Anadolu'da "mani atışması" yukarıda verdiğimiz örnekdeki gibidir. Önce birinci kız, sonra gelinin ahreti, daha sonra ikinci kız, en sonda ise kızlar beraber mani söylerler, sonra yine sırasıyla birinci kız, ikinci kız ve koro halinde bütün kızlar mani söylemeğe devam eder. Ta ki, kına gecesinin son saatlerine doğru bitirirler ve kına yakma başlar. Kına yakılacağı zaman ise gelin bir sandalyeye oturtulup yüzünü kırmızı greple örterler. Gelin bu arada ağlamaya başlar, eğer ağlamazsa kınanır, ayıplanır. Gelinin kınasını yengeler yakar. Kına yakmadan önce gelinin omuzuna birer mendil koyarlar. Gelinin ellerine, ayaklarına kına yakarlar. Ellerini, gelinin çeyizinden yaptığı oyalı kına bezleriyle sararlar. Kına yakılırken Erzurum'da kınacılar tas başına dizilir ve çok söylenen "kınayı getir ana, parmağın batır ana" türküsü söylenilir (Kalafat 1998: 126), Tekirdağ yöresinde ise çevredeki kızlar "kına vurma türküsü"nü söylerler:

Vurun yengeler vurun

Benim kınamı vurun

Varın sorun babama

Vuralım mı kınayı?

Babam der ki vurun gitsin

Evladımın kınasını

Vurun yengeler vurun

Varın sorun anama

Vuralım mı kınamı?... (Artun 1983: 15)

Anadolu'nun bir çok yöresinde - Erzurum, Tekirdağ vb. kına yakılırken söylenen türkülere benzer mani türü hakuşkalar Nahçıvan yöresinde de kına yakıldığı zaman kızlar koro halinde hepsi bir ağızdan söylerler:

Gedin deyin anasına, hahişta!

Ellere kına yahallar, hahişta!

Versin mene gızını, hahişta!

Tellere hına yahallar, hahişta! (Nahçıvan FolkloruIII: 76)

Azerbaycan'ın Şerur yöresinde ise Anadolu türkülerine benzer, türkü gibi söylenen kına gecesi gülümey'leri çok meşhurdur.

Kızıl gülü neylerem,

A gülümey, a gülümey,
Güle kulluk eylerem,
A gülümey, a gülümey.
Olur öz yarım olsun,
A gülümey, a gülümey,
Özge yarı neylerem,
A gülümey, a gülümey. (Nahçıvan FolkloruIII: 88)

Anadolu`da eğer kız uzak bir yere gelin gidiyorsa kına yakılırken gurbeti, hasretliği, özlemi anlatan türlü türlü türküler söylenilir. Türküler söylenilip bittikten sonra ise gelinin el ve ayaklarını yumak yumak bağlayarak o şekilde oynatırlar. Kına yakılırken orada bulunanlar para yapıştırırlar veya avcuna para koyarlar. Bundan sonra ise gelinin arkadaşları gelinin yanında kalarak sabaha kadar hiç uyumadan eğlenirler. Sabah gün doğmadan çalgılar alınarak köy içinde yakın bir çeşmeye gidilir ve gelinin anne babası genç kızlara gelinin kınası yıkatırlar. Gelinin avcundan çıkan paraların bir kısmını arkadaşlarına, bir kısmını gelinin sandığına, bir kısmını da kismetleri açılıns diye damadın cebine koyarlar (Artun 1983: 17). Azerbaycan`da ise Anadolu`dan farklı olarak geline kına yakılırken kayınvaldesi, baldızı vb. tarafından altın takı takılır. Para ise geline değil de, herkese kınayı yaktıran kız veya kadına (oğlanın kızkardeşi, teyzesi, halası vb. olabilir) kına yakanlar para verir ve hepsi de onun olur. Aynı zamanda kına gecesi kız evi oğlan evinin getirdiği kınanın karşılığında gelenlerle oğlana kına yollar, damat adayı da arkadaşlarıyla beraber küçük parmaklarına yakar. Oğlan evi de kendi yaptığı kınadan evdekilere yakmaları için verir. Kıza kına yakılırken ise oğlanın ve kendi isminin baş harfleri avcunun içine kıyayla yazılır.

Kına gecesi oyunlarından biri de “**Kılık değiştirme**” oyunudur. Oyunun Azerbaycan ve Anadolu varyantları çok benzerdir. Bu oyun kına gecesini daha eğlenceli hale getirmek için kadınların bir veya bir kaç tanesinin kılık değiştirmesi ve komik oynaması ile gerçekleştirilir. Kılık değiştirme oyununda genelde kadınlar erkek kılığında ortaya çıkar ve komik oynamaları ile izleyenleri güldürür. Oyunun esas kuralına göre hiç kimse kılık değiştirenlerin kim olduğunu bilmemelidir. Bu da oyunu daha ilgi çekici hale getirir. Otralıkta erkek kıyafetinde oynayan bayanların kim olduklarını tesbit etmek için onların takma bıyıkları veya yüzlerine giydikleri maskeler çıkarılmaya çalışılır, tabii burada da bir mücadele sözkonusu olur ve kim olduklarının bilinmesini istemeyen oyuncular da direnince komik davranışlar sergilenmiş olur. Eğer erkek kıyafetinde oynayan oyuncuların kimliği tesbitlenirse, herkes güler ve oyun bitmiş olur. Nahçıvanın Şahbuz, Şerur, Ordubat yörelerine has olan bu oyunun benzeri Anadolu`da da yapılmaktadır. Anadolu`nun Tekirdağ yöresinde kına yakılmadan önce genç kızlar, kadınlar, yaşlılar çeşitli erkek kılıklarına girip güldürücü oyunlar oynarlar. Erkek kılığına giren kızın başında fes, sırtında erkek kiysisi, yüzünde takma bıyıklar olur. Ansızın

dışarıdan oyun alanına girerek çeşitli erkek oyunları oynar, beğendiği güzel kızları öper ve birini alıp kaçıır (Artun 1983: 13).

Kılık değiştirme oyununda kız ve kadınlar erkek kılığına girmekle beraber aynı zamanda bazı genç kızlar da yaşlı kadın-nine kılığına girerek ninelere has geniş tuman (etek) giyer ve başlarına örttükleri şalla (baş örtüsü) sadece gözleri görünecek şekilde yüzlerini kapatıp ortalık yerde nineleri, özellikle de değişik ve komik biçimde oynayan nineleri taklid ederek oynarlar. Bu tür oynama da çevredekilerin çok gülüp eğlenmesine sebep olur.

Kılık değiştirme oyununun bir başka versiyonunda ise yaşlı kadının kılık değiştirmesidir. Nahçıvan yöresinde kına gecesi daha komik ve eğlenceli olsun diye yaşlı kadınlardan biri genç gelin gibi giyinip, yüzünü, gözünü bağlar, barmaklarına yüksük takıp kına yakan, yemek pişiren, gülüp eğlenen kadınların yanına gelir. Barmağındaki üskükleri birbirine vurarak komik danslar eder. O sırada kaval (def) çalan kadın ise şöyle okur:

Bu torpağın adı Enzeli,

Çopur Ağeli!

Bir addım da tullan ireli,

Ay benim balam!

Sonra yaşlı kadın biraz da ortaya geldikten sonra şarkısını oxumaya devam eder:

Oyna benövşeli hanım,

Elleri şüşeli hanım (Nahçıvan FolkloruI: 106).

Bu danslar biter bitmez kadınlardan biri yalancı “gelin”in baş örtüsünü açar ve bu zaman dans edip oynayanın kim olduğu anlaşılır ve kahkaha kopar. Sonra da orta tarafa doğru kayan “gelin” oynayarak söyler:

Kaynanam ölerde özüm ağlaram,

Şiş götürüb dabanınan dağlaram.

Eşşek kimi samannıhda bağlaram.

Kaynana, kaynana, hanım kaynana,

Tumanını geyim, gedim meydana (Nahçıvan FolkloruI: 107)

Dans eden “yalancı gelin” yaşlı olduğundan kaynana-gelin ilişkilerine ne kadar dil uzatsa da, ona kimse kırılmaz, aksine gülerler.

“Yaşlı kadının kılık değiştirmesi” oyununun bir başka versiyonuna Anadolu’da da rastlanmaktadır. Şöyle ki, Tekirdağ yöresinde yapılan kına gecesinde “genç kız ve kadınların erkek kılığına girmesi” oyununun ardından “yaşlı kadının yaşlı ihtiyar adam

kılığına girmesi” oyunu başlar. Oyunda yaşlı bir kadın üstünde eski, yırtık pırtık elbiseler, omuzunda bir heybesi ile yaşlı bir ihtiyar adam kılığına girerek “leblebici oyunu”nu oynar. Heybesinin gözlerine nohut, fasulye doldurur. Eline kalburunu alır ve,

- Leblebici leblebici...

Leblebiyi kavururum

Fis dumanını savururum.

direrek içeri girer ve leblebici oyununu oynar. Oyun sırasında üzerindeki pis giysilerle, özellikle güzel giyimli genç kızların üzerine düşer ve onlara sarılır. O an kızlar geri kaçar ve herkes güler (Artun 1983: 13)

Türk kültüründe önemli yeri olan kına Arapça hinna kelimesinden olup kına bitkisinin yapraklarından elde edilen saç, el, ayak ve sakalı turuncu renge boyamakta kullanılan tozdur (Ayverdi 2006: 457; Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti 2006: 1675). Kına yakılması geleneği Anadolu ve Azerbaycan Türklerinde yaygın olduğu kadar Karaim, Türkmen, Bulgar, Gagauz, Karay ve Kırmancılarda da vardır. Karaim Türklerinde hatta o günü bir koç gelinin ayakları altında kurban edilir. Kuzey Irak, Türkmen ve Kırmancılarda geline kınayı kısmeti bol olan birisi yakar, Karaim Türklerinde ise erkek tarafında bekarlığa veda gecesi yapılır ve gece yarısına kadar devam eden bu toplantı Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da “Kısır gecesi”, “Erkek kına gecesi” gibi bilinir (Kalafat 1998: 125-126). Anadolu’da olduğu kadar kına yakılması geleneğine Azerbaycan’da, özellikle de Nahçıvan yöresinde çok önem verilmiş ve hala da verilmektedir. Düğünlerin dışında yakını ölen yaşlı kişilerin hısım akrabası tarafından saçlarına kına yakılması, Nevruz bayramında süslenmek için kına yakılması yaşayan geleneklerden biridir. Bu geleneğin Fatimey-i Zehra’dan, yani Peygamber Efedimizin kızı Hazreti Fatma’dan kaldığı söylenilir. Bunun için de özellikle köy yerlerinde gelinler, kız ve kadınlar kınayı vazgeçilmez süs malzemesi gibi kullanmışlar. Tabii ki, eskiden ne saç boyası, ne oje gibi tırnak boyaları vardı. Onun için de saçları, ayak ve elleri, el tırnaklarını tamamen organik olan kına ile süslemişler. Hatta saçta kına yakılırken iyi boyansın diye kınaya olgunlaşmamış cevizin ezilmiş yeşil kabuğunu, bir adet kesme şeker, biraz da petrol karıştırılır. Saçlara parlaklık versin diye bir kaç damla limon suyu da ilave edilir. Aynı zamanda kınanın bir şifa kaynağı olduğuna da inanılır. Romatizma hastalığında, ayak ağrılarında, ayak kokusuna karşı da kına yakıldığı bilinmektedir. Hatta kına gecesi ile ilgili farklı inançlar da mevcuttur. Örneğin; Erzurum’da kına gecesinde ve düğünde ayna bulundurulması halinde, bolluk olacağına inanılır ve kınanın gelinin avucuna kaynana tarafından yapılmasının, gelinin kısmetli olmasını sağlıyacağına inanılır. Elazığ’ın bazı yörelerinde ise kına gecesi gelinin zülüfleri kesilince başına para serpilir. Kına ve serpilene paraların gelinin saç ve kınanın koruyucu olduğunu belirten Yaşar Kalafat “kına” ile muhafaza anlamında olan “kın” kelimesi arasında bir bağlantı kurarak kına suyunun “kılıf suyu” yani “koruyucu su” anlamında olabileceği kanaatindedir (Kalafat 1998: 125-126). Aynı zamanda kına, Türk inanç

sisteminde, Türk kültüründe adanmışlığın sembolüdür. Bunun için kurban edilecek hayvana, evlenecek olan gençlere, sünnet olan oğlan çocuklarına, Anadolu'da ve Nahçıvan'da askere gidecek olanların eline, avucunun içine kına yakılır. Anneler oğullarını “kınalı kuzum” diyerek askere yolcu eder. Gelin kınasının kızın en mutlu gününde, hayallerinin gerçekleştiği, düğünü olduğu gün yakılmasının sebebi süslenmek, güzel görünmek olduğu pek açıktır. Herhalde askere giden erkeklere kına yakılmasının sebebi, nasıl ki, sevgilisine kavuşma sevinci ile düğünde kına gecesi damadın eline kına yakılır, aynı ile de askere giden oğlanın şehit olma ihtimali ve Sevgiliye (Allah'a) kavuşacağı ihtimali olduğu için anneler oğullarını “kınasız düğün olmaz” misali kınasız askere göndermiyor. Bunun benzer bir başka gelenek ise Nahçıvan yöresinde yaşlı kadınların beyazlamış saçlarına kına yakmasıdır. Hem “Fatimey-i Zehra'nın süsü” olduğu için, hem de “her an ölüm gelebilir düşüncesi” ile kınalarını düzenli olarak saçlarına yakarlar. Buradan da şöyle bir sonuç çıkarabiliriz ki, kınaya, geleneğe bağlı sembolik anlamın dışında bir de tasavvufi anlam yüklenebilir. Çünkü Anadolu ve Nahçıvan'da askere kına yakılması ile Azerbaycan'nın bir çok yöresinde ölümünü düşünen yaşlı kadınların beyazlamış saçlarına kına yakmasının, tasavvufi yönü Allah'ın huzuruna kınalı gidilmesi inancıdır.

Kültürümüzde kınaya ve kına gecesine önem verildiği için bu geceyi unutulmaz yapacak olan oyunlarla da süslemişler. Bu oyunlardan “mani söyleme” (hakuşka) bize aşık toplantılarında atılan aşık geleneğini, bir çok versiyonu olan “kılık değiştirme” oyunu ise masal ve destanlarda olan kılık değiştirmeği hatırlatmaktadır. Bildiğiniz gibi folklorda kılık değişme “kendini saklayıp tamamen başka şahs vücudunda görünmek ve tamamen başka isim altında tanınmaktır” (Kazımoğlu 2011: 5). Bunun gibi kılık değiştirmenin yer aldığı masallara “Okkay ile Ahmed” (Azerbaycan Nağılları 2005: 204-217), “Şahzade ile kurbağa” (Azerbaycan Nağılları 2005: 217-231) ve “Yılan ve kız” (Azerbaycan Nağılları 2005: 231-239) vb. masalları, destanlardan ise Köroğlu destanını örnek verebiliriz. Söz konusu masallardan kurbağanın giydiği elbise ile güzel bir kıza, yılanın ise güzel bir oğlana dönüşmesi veya “Okkay” masalın baş kahramanı Ahmed'in öğrendiği sihirle hocası ve düşmanı olan Okkay'ı yenmek için sürekli kılık değiştirdiğini gösterebiliriz. Köroğlu destanında ise biz, Köroğlu'nun tanınmamak için kılık değiştirerek çoğu zaman-Tokat, Erzurum, Bağdat ve Kars seferlerinde aşık kıyafetinde ortaya çıktığını, İstanbul seferinde çavuş, Nahçıvan ve Teke-Türkmen seferlerinde çodar kılığında, “Düratın kaybolması” kolunda yalancı, “Köroğlu ve Bolu Bey” kolunda korucu, Paris nüshasındaki Kars seferinde ise falcı vb. kılıkta görüyoruz (Kazımoğlu 2011: 13-14). Bu tür kendini saklayarak başka bir kılığa girmenin arkaik anlamını araştırdığımız zaman bunun esasında Türk inançlarından gelen insanın ölümünden sonra yeniden dirileceği günde başka bir kılıkta, özellikle genç ve güzel olacağı inancı vardır. Kılık değiştirme oyununun Nahçıvan versiyonundaki “yaşlı kadının genç gelin kılığına girmesi”nde söz konusu inancın izleri açıkça görülmektedir. Oyunun Anadolu versiyonundaki yaşlı kadının üzerinde yırtık pırtık, pis elbiselerle ihtiyar erkek kılığına girmesi ise insanların eski püskü, yırtık ve pis elbiseler giyerek kılık değiştirmesi ile kötü

ruhlardan korunacağı inancının izlerini taşımaktadır. Bu oyundaki kılık değiştirmedeki inancın aynısını Nahçıvan`ın Nehrem köyünde gelin getirildiği zaman oğlan evinin bahçe kapısının yerinin değiştirilmesi ve bahçenin duvarının bir tarafını yıkarak kapı yeri açıp gelinin eve götürülmesindeki kapının yerinin değiştirilmesi adeti de kötü ruhları kovmak ve aldatmak, kötü nazarları uzaklaştırmak inancından kaynaklanıyor. Hem ister dini, isterse de kültürel inançlarla, hem masal ve dastan motifleri ile donatılmış bu oyunlarda eğlence, güzel vakit geçirme ön planda olsa da, insanlar anlata bilmedikleri duygu ve düşüncelerini, hayallerini, geniş ve tükenmez Türk ufukunu da oyunlarla, manilerle, hakuşkalarla, türkülerle daha güzel anlatabilmişler ve hala da anlatıyorlar.

KAYNAKÇA

- AYVERDİ İlhan. (2006). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- ARTUN Erman. (1978). Tekirdağ Folklor Araştırmaları. İstanbul: Tem Ofset.
- ARTUN Erman. (1983). Tekirdağ Folkloru`ndan Örnekler. Tekirdağ: Taner Matbaası.
- Azerbaycan Folkloru Antologiyası. (2010). Nahçıvan Folkloru, I cild. Nahçıvan: Ecemi Yayınları.
- Azerbaycan Folkloru Antologiyası. (2012). Nahçıvan Folkloru, III cild. Nahçıvan: Ecemi Yayınları.
- Azerbaycan Folkloru Antologiyası. (2004). İrevan Çuhuru Folkloru, X.kitab. Bakı: Seda Neşriyatı.
- Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti. (2006). Dört ciltte, II Cild. Bakı: Şerq-Gerb
- Azerbaycan Nağılları. (2005). Beş cildde, V.Cild. Bakı: Şerq-Gerb.
- KALAFAT, Yaşar. (1998). Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak Eski Türk Dini İzleri-Dini Folklorik Tabakalaşma. Ankara:T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaynak Kişi: MEMMEDOVA Elfira, 1960 doğumlu, Öğretmen, Nahçıvan.
- KAZIMOĞLU, Muhtar. (2011). Folklorlarda Obrazın İkileşmesi. Bakı: Elm Neşriyatı.
- Şahsi Arşif: Nahçıvan ve Ordubat Örnekleri.

